

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

דיני הלוואה בימי הביניים

פרופ' פנחס רוט | המחלקה לתלמוד ותושב"ע

מס הקורס 09876-01 | The Laws of Loans in the Middle Ages

סמינריון	סוג הקורס:
4	היקף נ"ז:
תשפ"ז	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
ב, 10	יום ושעה
ג, 10	שעת קבלה:
Pinchas.roth@biu.ac.il	מייל מרצה:
lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס יעסוק בנקודות המפגש בין הלכה למציאות, ויבחן מקרוב את תהליכי יישום ההלכה התלמודית בתחום של דיני הלוואות במציאות של ימי הביניים. תהליכים אלה, במיוחד בהלכות הנוגעות לחיי הכלכלה, היו סבוכים ומאתגרים. משום כך, הם גם עוררו את פוסקי ההלכה ליצירתיות וחדשנות.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יראו את ההלכה בהקשריה השונים – המקורות התלמודיים, התקופה ההיסטורית שבה נכתב כל טקסט, השפעותיו של העולם הסובב ושל כוחות שוק.
2. הלומדים ילמדו סוגיות מרכזיות בהלכות הלוואות, בספרות הפרשנית, הפסיקה והשו"ת.
3. הלומדים ינתחו כתיבה הלכתית מימי הביניים.

מיומנויות

1. הלומדים יתנסו בקריאה ביקורתית ורגישה של טקסטים הלכתיים מימי הביניים.
2. הלומדים ירכשו כלים מחקרניים להבנת תולדות ההלכה.

תכנון מהלך השיעורים (כולל למידה פעילה):

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	רקע כלכלי והלכתי			
2	יחס הנצרות לרבית והתגובה היהודית		Sean Capener, "The Time That Belongs to God: The Christian Prohibition on Usury in the 12th-13th Centuries and the Making of the Subject of Deb" (Ph.D. dissertation, University of Toronto, 2021), 51-71	
3	תחומי עיסוק של יהודים בימי הביניים		יהודה זייבלד, 'מאמר בעניין הריבית לרס"ג', קובץ בית אהרן וישראל לד (תשע"ט), עמ' ה-יד	

	מ"ע פרידמן, 'מתשובות הגאונים מן הגניזה בהלכות ריבית', עטרה לחיים— מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופסור חיים זלמן דימיטרובסקי, ערכו: ד' בויארין ואחרים, ירושלים תש"ס, עמ' 460— 474		הלואה בריבית לנוכרים	4
	Abraham Fuss, 'Inter-Jewish Loans in Pre- Expulsion England', <i>Jewish Quarterly Review</i> 65 (1975): 229- 245		הלואה ליהודים	5
	חיים סולוביצ'יק, הלכה, כלכלה ודימוי עצמי: המשכונאות בימי-הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 9—24	לימוד מקורות בחברותא	עסקאות משכון בצפון אירופה – בעלי התוספות	6
	סולוביצ'יק, הלכה, כלכלה ודימוי עצמי, עמ' 102—112		תגובות בפרובנס ובאנגליה לבעלי התוספות	7
	Judith Olszowy- Schlanger, 'Hebrew Documents and Justice: Forged Quitclaims from Medieval England', <i>Religious Minorities in Christian, Jewish and Muslim Law (5th–15th centuries)</i> , ed. Nora Berend, Youna Hameau- Masset, Capucine Nemo-Pekelman & John Tolan, pp. 413– 438		זיופים ורמאויות	8
	חיים סולוביצ'יק, 'שטר בספר העיטור: פרק סמוי בתולדות		משכנתא	9

	ההלכה', תרביץ מא (תשל"ב), עמ' 313— 324			
	Hillel Gamoran, 'Investing for Profit: A Study of Iska up to the time of Rabbi Abraham ben David of Pasquier's', <i>Hebrew Union College Annual</i> 70- 71 (1999-2000): 153-165		עיסקא - גאונים	10
	דותן ארד ושמואל גליק, 'חלוקת רווחים ללא חשש ריבית: תשובה יחידאית בספרדית-יהודית מן הגניזה הקהירית', קונטרס ד (תשע"ג), עמ' 37—49	לימוד מקורות בחברותא	עיסקא - ראשונים	11
	גדעון ליבזון, 'פרקים מספר הערבות והקבלנות', תרביץ נח (תשמ"ט), עמ' 377- 412		ערבות	12
	גדעון ליבזון, 'ערבות לגוף בספר הערבות לרשב"ח', שנתון המשפט העברי יג (תשמ"ז), עמ' 121— 184		ערבות לגוף	13
	חיים סולוביצ'יק, 'ערב בריבית',		ערבות לגוי	14
	Pinchas Roth, 'The Nasi, the Judge and the Hostages: Loans and Oaths in Thirteenth-Century Narbonne', <i>Diné Israel</i> 33 (2019): 99-136		תערבות	15
		הרצאת אורחת: ד"ר רחל פירסט	איינלאגר	16
	Michael Rosenzweig, "Debt		גביית חוב בהעדר בעל החוב	17

	Collections in Absentia: Halakhah in a Mobile and Commercial Age" (PhD dissertation, Yeshiva University, 1996), 168-187			
		לימוד מקורות בחברותא	אדרכתא	18
	ידידיה דינרי, 'עביד איניש דינא לנפשיה', דיני ישראל ד (תשל"ג), עמ' 91—107		Self help	19
	יונתן שמידט, 'ההגנה על חופש הפעולה בכתיבתו של רבנו תם', בפרט ובכלל 8 (תשפ"ג), עמ' 139—189		פשיטת רגל	20
	יפתח שנדורפי, מחילת זכויות במשפט העברי כפי שהיא משתקפת בשטרי סילוק ומחילה, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, רמת-גן תשע"ב, עמ' 280—245		מחילת חוב	21
	א"א אורבך, 'מתשובותיהם של חכמי פרובנס', מזכרת, ירושלים תשכ"ב, עמ' 392—419		פרזבול	22
	ראובן בונפיל, ספר מלווה ולווה: מדריך למשכונאות מאיטליה מימי הרנסנס, ירושלים תשע"ה, מבוא	הרצאת אורח: חיים דביר	בנקאות יהודית	23

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
מטלת ביניים	10% מהציון הסופי
עבודה סמינריונית	90% מהציון הסופי

דרישות הקורס

נוכחות והשתתפות בשיעורים. הגשת שתי מטלות. בקורס זה יש חובת נוכחות בכל השיעורים (לפחות 80% מהשיעורים), שתיבדק מדי שיעור. תלמיד שייעדר מעל חמש הרצאות ללא סיבה מוצדקת לא יורשה להגיש עבודה סמינריונית, ולא יקבל ציון בקורס.

דרישות קדם

לבעלי רקע

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

ר' יחיאל נסים מפיסא, מאמר חיי עולם, מהד' שמואל גרשם רוזנטל, ניו יורק תשכ"ב
 מנחם אלון, כבוד האדם וחירותו בדרכי ההוצאה לפועל: ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית, ירושלים תש"ס
 יוסף ריבלין, שטרי קהילת אליסאנה מן המאה האחת-עשרה, רמת-גן תשנ"ה

Hillel Gamoran, *Jewish Law in Transition: How Economic Forces Overcame the Prohibition against Lending on Interest* (Cincinnati: Hebrew Union College Press, 2008)

Phillip I. Lieberman, *The Fate of the Jews in the Early Islamic Near East: Tracing the Demographic Shift from East to West* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022)